

5. Deum semper in omni cogitatione, verbo, et opere, quocunque alio fine excluso, respice: et unicam ejus voluntatem sectare. Nunquam à recto tramite deviat, qui Deum sibi viæ ductorem proponit. Bono loco res tuæ erunt, si omnia quæcunque facis ad Dei gloriam dirigas; atque ita singula facias, ac si ipse spectet, qui videt omnia, omnia sustentat, omnibus providet. Ejus obtatum nunquam effugies: interest enim non verbis tantum et factis, sed intimis cogitationibus tuis. Cum fores obduxeris, et tenebras intus feceris, ne putes te solum esse; tecum Deus est, qui secretum tuum facere sanctius debet, cui nihil clausum est. In ipso vivimus, movemur, et sumus. Coràm illo comede et bibe, cum illo ambula, cum eo tracta negotia tua, ad ipsum erige vitam tuam. Fac te dignum, in quem oculos figat, quem semper amabiliter spectet. Magna tibi necessitas indicta est probitatis, cum antè oculos agis Judicis cuncta cernentis. Sic vive, ac si nemo in mundo sit, præter te solum et Deum. Quicquid ejus providentia de te disposuerit, libens amplectere, sive prosperum illud fuerit, sive adversum. Deum quæris: hâc, an illâ viâ ad ipsum pervenias, quid refert? Atque utinam aliquando pervenias!

CAPUT XX.

DE BONO SOLITUDINIS. FUGIENDA MALORUM SOCIETAS. MUNDI VITIA QUOT ET QUÆ SINT. STUDIUM PROFICIENTIS, ACQUISITIO VIRTUTUM. SIGNA QUÆDAM OBTEŢTÆ VIRTUTIS.

1. Ingens argumentum est compositæ mentis, et à pravis affectionibus emendatæ, secum posse consistere. Sicut Deus, se solo beatus, in se semper moratur; ita ad Dei felicitatem proximè accedes, si tecum manere didiceris. Et quidem si volueris, nunquam eris solitarius, si nunquam à Christo separaberis. Quod si loquendi te corripit cacoëthes, tecum loquere; sed cave, ne cum malo homine loquaris. Vis autem scire, quid tecum colloqui possis? Id quod homines de aliis libentissimè faciunt: de te apud te malè loquere. Produc vitia tua, et castiga quicquid in te animadversione dignum repereris. Nunquam deerit aliquod vitium, cui curatio adhibenda sit. Absconde te in otio; sed et otium tuum absconde. Gloriari solitudine, iners ambitio est. Corporali autem solitudine internam junge, ut grata tibi atque utilis sit. Subduc te vanis occupationibus; nec ab hominibus tantum, sed à rebus etiam secede, quæ ad te non spectant. Esto liber ab omni creatura; et à corde tuo earum imagines exciude. Abjice omnes caducarum rerum sollicitudines, omnes cogitationum ineptias; et in abdito cordis recessu tibi soli, et Deo attende. In hoc

mentis silentio, in hac rerum omnium oblivione et nuditate, vera cordis requies, vera tranquillitas sita est. Huc fuge, hic abscondere, huc semper intende: ibi enim reperitur Deus, ubi omnes creaturæ deseruntur.

2. Si vis bonus esse, fuge malorum consortium. Nihil tam damnosum bonis moribus, quàm se populo committere. Nunquam mores, quos intulisti, referes. Animus tener et parùm tenax recti, vitiorum impetum, tam magno comitatu venientium, ferre non potest. Facile transitur ad plures. Convictor delicatus paulatim enervat et emollit: vicinus dives cupiditatem irritat. Unico exemplo luxuriæ, seu avaritiæ, perire potes. Trahunt in pravum parentes, trahunt socii, trahunt servi. Plena omnia periculis, plena sunt laqueis. Statim ac editi in lucem sumus, in omni continuò pravitate, et in summâ opinionum perversitate versamur. Vix ullus in mundo est, qui non aliquod vitium aut commendet, aut imprimat, aut nescienti allinat. Continebis te aliquando inter domesticos lares: extrâ forum et commercium hominum: proh quàm suavi et optatâ fugâ! Omnia intus serena, omnia tranquilla, sine nube et vento. Accedit casu qui te evocet; sequeris. Conjungunt se alii, sit corona, venit ad turbam, peccatur multiplici excessu; et qui bonus exieras, pessimus regrederis. Vulnera autem animæ non deprehendis, nisi iterum solitarius. Recede ergò in te ipsum, quantum potes, ne suis erroribus mentem imbuat omnis undique ad vitia consentiens multitudo. Lætior est animus, qui in pauciora dstringitur.

3. Crede te paulisper in celsi montis verticem subduci: specularè inde miserrimam mundi faciem. Hinc disces ipsum odisse, et ab eo in solitudinem elongari. Cernes itinera à latronibus claudi, maria à prædonibus obsideri, fremere undique bella, et humano cruore madescere campos, abruptoque fræno vitia ubique et scelera dominari. Videbis in occulto penetrali ab impudicis ea fieri, quæ nec ipsis quidem possunt placere qui faciunt. Invenies tam indigna, tam indecora; ut nemo dubitaturus sit eos insanire, si cum paucioribus insanirent: sed sanitatis patrocinium est insanientium turba. Inter leges ipsas delinquitur; nec tuta illic est innocentia, ubi defenditur. Perit innocens, absolvitur reus: minusque crimine, quàm absolute peccatur. Nullus legum metus est: quod enim potest redimi, non timetur. Amaræ sunt obloquentium linguæ, subdola ora laudantium: inde sævit odium, hinc decipit mendax officium. Alius vino madet, alius torpet inertia. Illam insatiabilis avaritia tenet; hunc defatigat ex alienis judiciis suspensa semper ambitio. Respice forum multitudine refertum: tantumdem istic vitiorum esse fateberis, quot hominum. Peccant omnes injuriis in proximum; in Deum contemptu, in res abusu: omnia in suum congregant judicium, omnium rei. Et quomodo tutum servare vestigium, vel ad te recurrere poteris, inter tot vitia omni ex parte arguentia, quæ resurgere cupientem, et in altum attollere oculos, premunt, et mergunt? Innoxium aliquem esse, ubi regnant nocentium agmina, difficile est: nam si te immutare non poterunt, saltem impediunt. Una est firma

tranquillitas, tot te malis excerpere, et in eam recedere stationem, è qua possis mundi luem ab omni contagio liber intueri. Insuperabilis est animus, qui externa deseruit, et sibi soli vacans arce suâ se vindicat. Huic mundus carcer est, et solitudo paradisus.

4. Vanum est ab hominibus secedere, nisi cogas animum intentum sibi esse, et virtutum exercitationi solerter incumbere. Nullum homini bonum est, si desit virtus; nulla quies, nulla felicitas, nisi ex virtute. Tria sunt, quæ sibi mutuo in Universo respondent. Inter omnia et super omnia Deus; inter sensibilia lux, inter animi perfectiones virtus. Deus est lux et virtus omnium: lux, virtus mundi et imago Dei: virtus, lux animi, per quam filii Dei nominamur et sumus. Ad hanc purgato animo accedere debes, si ad optatum perfectionis culmen pervenire desideras. Virtus enim perfectio hominis est, instauratrix innocentiae, omni plena jucunditate. Est supplementum naturæ, ad bonum supernaturale ex se ineptæ. Est facilitas boni operis, quæ rectè vivimus, quæ velut cæci illuminamur, quæ peccatis resistimus, quæ meritis cumulamur, quæ vitam æternam promeremur. In hoc studio necessarium tibi primò est, cujusque virtutis naturam et actus præscire; quia nemo amat quod ignorat. Tum ab actu et exercitatione nunquam cessandum: et si desint occasiones, milites imitari oportet, qui in mediâ pace sine hoste decurrunt, fictisque velitationibus se ad vera certamina parant. Finge tibi ingentia quæque scelera objici: puta te contumeliis proscendi, omnia quæ possides à te violenter au-

ferri; et sic patientiam exerce, ac si res vera ageretur. Non trepidabis in ipsa re, si antè rem te ita exercueris. Magnos ad pugnam spiritus adfert miles, qui sanguinem sæpè fudit.

5. Virtutum habitus non nisi longa exercitatione comparantur. An verò aliquam ex illis obtinueris, ex his indicii dignosces. Si nimirum vitia virtuti opposita extincta sentias, aut magnâ ex parte compressa. Si pravaram affectionum motus sub fræno rationis legem pati, ac menti parere faciliè compellas. Si actus virtutis absque difficultate, imò etiam cum delectatione exerceas. Si tepidorum dicta contemnas, plenaque spiritus libertate ad ea præstanda te exeras, quæ displicent imperfectis. Si pravos actus, ad quos antea per habitum inclinabaris, connaturali quodam fastidio abomineris. Se neque per somnium re aliqua turpi delectari, aut quidpiam injustum approbare videaris. Si ea satagas imitari, quæ in aliis laudas et admiraris; atque ab illis abstineas, quæ reprehendis. Si nullam culpam exiguam putes; omnemque imperfectionem, quantumvis minimam, studiosè vites, et observes. Si cum vides vel audis, æquales tuos divitiis aut dignitatibus florere; nec invidias, nec perturberis. Si errores tuos ingenuè fatearis, cupiens ab omnibus corrigi et reprehendi. Si conscientiae testimonio contentus, bona opera in te ipso serves, et abscondas: rectè enim facti fecisse præmium est. Si studio denique virtutis sine intermissione incumbas: nam vera virtus nunquam torpet, sed semper in actu est.

CAPUT XXI.

DE VIRTUTIBUS THEOLOGICIS. FIDES OPERIBUS COMPROBANDA.
IN SOLO DEO PONENDA FIDUCIA. MOTIVA AMORIS ERGA
DEUM. AMOR PROXIMI BENEFICIIS OSTENDITUR. HORTATIO
AD ELEEMOSYNAM.

1. Basis cæterarum virtutum et totius Christianæ vitæ fundamentum est fides; sine quâ nemo potest placere Deo. Hæc est sapientia, quæ domuit orbem; cui firmiter adhærendum, omni disquisitione et cur ositate rejecta. Crede autem, et operare: quia Fides sine operibus mortua est. Sermo tuus, et confessio tua jactitant Fidem: cave, ne vita et mores prædicent infidelitatem. Credis Evangelium: cur non obedis Evangelio? Credis vitam æternam: cur brevissimum tempus interminabili præfers æternitati? Quid prodest credere vera et bona, si tu falsus es, et mala operaris? Vix fieri potest, ut benè credat, qui malè vivit: ille enim verè credit, qui exercet operando quod credit.

2. Cùm certissimum sit, Dei providentiâ omnia disponi et gubernari, adeò ut nec passer de cælo, nec folium de arbore cadat absque ejus nutu et voluntate; ipsi te totum trade excelso animo, et ingenti fiducia, nihil dubitans, quin opportunum ad res omnes auxilium sis habiturus. Scito, omnia humana consilia atque præsidia fallacia et incerta esse; teque regi et agi absque ulla anxietate à Deo sinas. Et si res accidant inopinatæ, quibus actio-

num tuarum et consiliorum tota series turbari et præcidi videatur, vel morbis, vel falsis criminationibus, aliisque casibus gravioribus; ne respondeas animum, sed Spe Divinâ munitus, ejus te regimini subijce: nam per hos casus, per hæc discrimina, ad illum finem te Divina Sapientia perducit, quem tibi ab æterno destinavit. Non sentit malum præsens, qui futura sperat bona. Tantum potest homo, tantum habet, quantum sperat, et credit.

3. Charitas omnium virtutum forma et Regina, et Deum respicit, et proximum. Et Deus quidem ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus, super omnia amabilia diligendus est, purè propter se, et suam infinitam bonitatem. Quod est, quod vivis, quod moveris, quod sentis, quod intelligis, Dei gratia est. Ipse te à servitute diaboli redemit: ipse animam tuam innumeris prærogativis nobilitavit: ipse tibi vitam æternam, nullis præcedentibus meritis, præparavit. Cælum, terra, aër, aqua, et omnia quæ in eis sunt, magnis vocibus quotidie clamant, ut summo cum amore prosequaris, à quo propter te creata sunt. Cur per multa vagaris, quærendo bona animæ tuæ? Ama unum bonum, quod est omne bonum. Quære simplex bonum, quod est summum bonum; quo nihil majus, nihil amabilius potest excogitari. Solus amor est, quo mutuam Creatori vicem, quamvis non ex æquo, rependere potes. Amor autem non est otiosus; non quærit quæ sua sunt: operatur magna, si est. Nulla amori impervia difficultas. Verus amator mori potest, vinci non potest.

4. Natura omnibus amorem indidit mutuum, et

sociabiles fecit: omnes enim homines magni corporis membra sumus, ad eandem Fidem et gloriam vocati. Non amat Deum, qui non diligit fratrem suum. Actus verò dilectionis erga primum sunt, beneficia omnibus conferre, omnibus prodesse, omnes obsequio et amore prævenire. Beneficia autem læto animo et prompto indigentibus conferes, nullâ intercedente morâ, nisi in accipientis verecundiâ. Sufficiat ad remedium tristius quidpiam passis, quod eorum indigentiam scias. Molestum verbum, et onerosum est, Rogo. Si amici desiderium occupas, et antecedis, antequam rogeris, multiplicas munus tuum. Non tulit gratis, qui, cum rogasset, accepit. Si prævenire non potuisti, plura rogantis verba intercide, ne rogatus videaris; teque daturum, ipsâ festinatione approba, etiamsi non fuisses interpellatus. Tum bona verba bonis rebus adjice; nec quidquam triste misceas beneficio, non mœstitiam, non tarditatem, non exprobrationem, non denique jactantiam. Res ipsa te silente loquetur; et qui videt in abscondito, reddet tibi.

5. Inter actus Christianæ beneficentiæ præcipuum tenet locum eleemosyna; quâ fides probatur, redimuntur peccata, emitur cælum. Cave ergo, ne despicias pauperem, qui cum sibi egenus sit, te facere divitem potest. Peccatis tuis venundatus es, redime te pecuniâ tuâ: fac de instrumento avaritiæ, subsidium misericordiæ. Histrio te ad risum provocans, plenus à te recedit; Christus offerens regnum cœlorum, nihil accipiet? Tributa Principi vel invitus solvis, eisi ex agris nihil perceperis;

Christo Regi ex eo, quod superabundat, frustum panis denegabis? Cave, ne parcens pecuniis tuis, reus sis sanguinis fratris tui. Si non pavisti, occidisti. Cogitas, quàm benè alii post te vivant; non cogitas, quàm malè tu moriaris. Satius est deesse aliquid hæredibus tuis de patrimonio, quàm tibi de salute. Inspice rationes tuas. Vide, quid in æterna patria, quid hic possideas. Ex omnibus rebus tuis id solum in morte reperies, quod per manus pauperum in cælum præmisisti. Argue infidelitatem tuam. Invadere domum hostis potest, cælum non potest.

CAPUT XXII.

DE PRUDENTIA. EJUS NECESSITAS, ET DIFFICULTAS. OFFICIUM VIRI PRUDENTIS.

4. Ut architectis nullum opus rectè procedit sine linea, et libella; ita nec nobis sine prudentia. Hæc norma cæterarum virtutum est, recta ratio agendorum, oculus animæ, et ars vivendi. Non potest esse jucunda vita, à qua absit prudentia. Hanc artem difficillimam esse omnes fatentur. Sed et obscura est. Oritur ex eo difficultas; quod intrâ considerationis suæ ambitum res omnes tam universas, quàm singulares complectatur: ac deindè, quod nullus sit certus status rerum humanarum; quæ cum sint variæ semper et contingentes, atque à diversis pendeant circumstantiis, non est cujusque ingenii, certam in illis statuere normam, et quæ

non rarò repugnantia sunt, certo quodam temperamento conjungere, et miscere. Obscuritatem verò adfert caligo illa, quâ rerum gerendarum causæ involvuntur. Apparent quidem earum fastigia; sed latent fundamenta. Latet etiam divinum decretum, de prospero vel infelici rerum eventu: undè fit, ut paucorum sit ista virtus. Pauci possunt quid magis expediat in quovis negotio prævidere.

2. Prudentiam gignunt usus, et memoria. Res enim singulares, quas illa regit, notæ hî mini fiunt per usum, et experientiam. Tutus eris, si tuo, et alieno credideris experimento; nec altiori rei te impones, in qua tibi tremendum, et unde cadendum sit. Ut verò omnia prudenter disponas, inspicere primùm debes teipsum; deinde negotia quæ aggredieris; tum eos, quorum causa, vel cum quibus agendum est. Et te ipsum quidem accuratè æstimabis, ne plus quàm potes tibi posse videaris. Aliquis eloquentiæ fiduciâ prolapsus est: quidam patrimonio suo plus imperavit quàm ferre queat: alius infirmum corpus laborioso oppressit officio. Æstimanda sunt postea quæ aggredieris; et vires tuæ cum rebus agendis comparandæ. Opprimunt onera, quæ ferente majora sunt. His quoque admoventa manus, quorum finem aut facere aut certè sperare possis. Hominum deindè delectus habendus est, an digni sint quibus partem vitæ tuæ impendas: eorum mores examinandi; nec tibi noceas, dum aliis prodesse studes. Denique considerandum est, utrùm natura tua rebus hujusmodi agendis idonea sit; et eò inclinandum, quò te vis ingenii defert. Reluctante naturâ irritus labor est.

3. Vir prudens nihil aggreditur, quamdiù aliqua perturbatione agitur: non enim potest verum et honestum discernere concussa mens, et pravæ affectionis præstigiis delusa. Multum item prudentiæ adversatur præcipitatio, quæ in graves ac inextricabiles casus plerosque induxit. Quare prudens nil temerè agit, propriumque judicium alieno consilio subjicit. Timidæ sunt hominum cogitationes, incertæ providentiæ, rerum exitus dubii, fallaces experientiæ. Ibi salus, ubi multa consilia. Spectat quoque ad prudentem, rem denudare? et acutè introspicere, sine furo et integumentis, quæ decipere incautos solent. Sepone pecuniam, famam, dignitatem: intus rem ipsam scrutare: quære quid sit, non quid vocetur. Stultum est, simulacris et umbris falli. Tum debes veluti ex specula quidquid evenire potest explorare; ne stultum illud quondòque dicendum sit: Non putaram. Ad id longa consultatio adhibenda, maturumque judicium, et subtile examen; ne prava aliqua circumstantia actionem vitiet, ne prudentia degeneret in astutiam et calliditatem, et ne in tantâ veri ac fucati boni viciniâ vitium pro virtute amplectaris. Peractâ denique electione, omnem præcide moram, statimque exequere quod decrevisti. Nullus cunctationi locus est in bono consilio; quod non potest laudari, nisi peractum.

CAPUT XXIII.

DE JUSTITIA, ET RELIGIONE. ACTUS UTRIVSQUE. QUID SIT
PŒNITENTIA, ET IN QUO CONSISTAT.

1. Justitia suprema virtus, aliis nata non sibi, quidquid habet transfundit in proximos, nihil petens ex se, nisi usum sui. Hæc homines à mutuis injuriis averlit, et mundum universum in pace constituit. Hæc tacita quædam naturæ conventio est, et vinculum societatis humanæ; nec quidquam sine illa laudabile esse potest. Vir justus neminem lædit, alienum non vindicat, omnibus prodest, benè de omnibus sentit et loquitur, dat unicuique quod suum est, non impedit alterius bonum. Si præsit, justa præcipit, omnibus patet, propriisque utilitatibus subditorum commoda præfert: pœnis vitia coercet, præmia bonis largitur, et sic omnes continet in officio. Si subsit, servat concordiam, legibus paret, et jussis majorum, suoque statu contentus officia et dignitates non appetit, nec se rebus ingerit quæ ad se non spectant. Gratis autem justitiam colit; quia justæ actionis nullum majus præmium existimat, quàm justum esse.

2. Religio moralium virtutum præstantissima, Deum immediatè respicit, ejusque cultum et honorem. Primus autem cultus est, ipsum credere et cognoscere: deindè, reddere illi majestatem suam, reddere bonitatem. Parùm est nosse Deum, quod et dæmones faciunt, qui oderunt: amor insuper et

cultus exigitur, his ex rebus constans; quæ utinam tam benè implerentur, quàm sciuntur! Scis, Deum illum esse, qui præsidet mundo; qui humani generis tutelam gerit; qui universa moderatur. Ipsum solum potentem, solum bonum, solum altissimum confiteris: ab eo tanquam à summo bono, et tuo ultimo fine, perpetuam beatitudinem expectas. Cur non igitur, ut par est, eum colis? cur non summam ei exhibes venerationem? cur vilissimam terræ glebulam ei præfers? Vana est religio tua, nisi factis comprobetur. Vis verè religiosus esse? Ambula coram Deo, et esto perfectus. Satis eum colit, qui imitatur. Vera religio te Deo religat, Deum tibi. Custodi eam illibatam à negligentia, ab erroribus, à peccatis. Stultitia magna est, fidem linguâ, moribus infidelitatem prædicare. Hujus notæ homines irrisit olim celeberrimus inter Ethnicos Philosophus, dicens: Nihil gloriosius esse Christianis, cum loquantur: nihil miserabilius, cum operantur.

3. Divini juris læsi reparatrix est Pœnitentia; quæ ad peccati detestationem inclinat, cum efficaci voluntate, Deo, per illud offenso, satisfaciendi. Hæc est enim pœnitentia, præterita peccata detestari, expiare; nec amplius in ea consentire. Præterit quod delectat; restat quod arguit, quod torquet, quod damnat. Quid prodest transactam fœditatem abscondere? Nemo nocens se judice absolvitur. Tribunal quoddam à natura in ipsa mente humana constitutum est, ubi unusquisque sui sceles accusator est, et testis, et judex. Hic cogit animum et sensus tuos quotidie adesse, ad reddendam rationem. Dic apud te causam; et, quantum

potes, te ipsum coargue. Totum diem tecum scrutare; omnia dicta et facta tua, atque ipsamet cogitationes remetire, nihil abscondens, nihil transiens. Si agnoscis iniquitatem tuam, ignoscit Deus: si fateris, mederis. Quid refert neminem scire vitium tuum, cum tu scias? an utilius tibi existimas, damnatum latere, quam palam absolvi? Ubi cumque lateas, conscientia tecum est; non potes eam effugere. Miserrimus es, si hanc aspernaris.

4. In tria tempora vita dividitur, quod est, quod fuit, et quod futurum est. Præsens momentaneum est, antè desinens quam veniat? futurum nondum est: at præteriti dies aderunt omnes, cum jusseris, et ad arbitrium tuum se inspicere patientur. Ne timeas memoriam tuam; ne erubescas te in præteritum retorquere, erroresque tuos tibi exprobrare. Quò frequentius id feceris, eò citius emendaberis. Ipse de te vindictam sume, nec ea iterum admittas, quæ fecisse te plangis. Plerique liberati à naufragio, exindè repudium et navi et mari dicunt, Deique beneficium periculi memoriâ honorant. Hanc bonam sollicitudinem in te esse cupio; ne iterum experiri velis, quod semel timuisti. Grande periculum evasisti: ne te iterum discrimini exponas. Toties percipit Deus, quoties deliquisti: cave, ne idcirco deterior fias; quia Deus bonus est. Quid facturus sis, cogitas aliquando: cur non potius, quid feceris? Nam consilium futuri ex præterito venit. Multi ad sapientiam pervenirent, nisi jam putarent se pervenisse. Nisi te quotidie emendes, quotidie deterior eris.

CAPUT XXIV.

DE PIETATE, ET OBSERVANTIA. OBEDIENTIA COMMENDATUR, ITEMQUE GRATITUDO. QUOMODO ACCIPIENDUM, ET REDDENDUM SIT BENEFICIUM.

4. Nullâ vi verborum exprimi potest, quam laudabile opus sit, posse hominem dicere: Parentibus meis cessi, et parui semper: eorum imperio, sive æquum, sive durum fuerit, obsequentem et submissum me præbui: bonum patriæ civem me semper exhibui: fratribus et consanguineis benè facere nunquam cessavi: omnes vincere beneficiis conatus sum. Hæc sunt nimirum Pietatis officia, quibus debitum tribuimus cultum patriæ, parentibus, fratribus, et aliis sanguine conjunctis. Quod verò pietas erga cognatos, id præstat observantia erga Prælatos, Principes, Præceptores, et alios, qui aliquo modo nos antecedunt dignitate, sapientiâ, ætate, religione, et sanctitate. Solemus enim coram illis assurgere, caput aperire, viâ decedere, equo aut vehiculo desilire, ad genua provolvi, manus aut vestes osculari, aliaque honoris signa pro more patriæ exhibere. Hæc autem omnia profuso ac reverenti animo præstabis, si præcesserit in intellectu magna sublimitatis illorum æstimatio. Nam hinc oriatur in voluntate fuga quædam et metus, quo percussus nimiam cum illis familiaritatem declinabis, atque ab eorum magnitudine in tuam quodammodo resilies parvitatem. Omnis potestas à Deo

est. Quicquid præstiteris majoribus tuis, infra debitum honorem erit, si Deum in illis consideraveris.

2. Ut ex primi parentis inobedientiâ omnis calamitas exorta est, sic per obedientiam filii Dei ad felicitatem reducti sumus, si et nos obedientiam servaverimus. Obedientia rerum omnium perfectio est, earumque cum suo principio firmissima conexio. A Deo enim in Deum admirabili circulo cuncta deducit. Hanc Christus præ cæteris virtutibus commendavit, qui ne eam perderet, perdidit vitam. Hæc melior dicitur esse quàm victimæ, quia per eam propria voluntas mactatur. Suscipiendum est autem Superioris edictum, velut emissa divinitus vox, nullâ quæsitâ præcepti causâ vel motivo. Nescit judicare, qui perfectè didicit obedire. Moneat Superior, jubeat lex, dicat quid me velit facere; non disco, non disputo, non excuso: sed simpliciter et velociter pareo, paratus ad omnia, seu facilia seu ardua, pari gaudio et promptitudine exequenda. Unum est, in quo refractarius et contumax esse potes, si quis nimirum à bono te retrahat, et adversus Dei legem impellat. Cætera omnia constanter et sine murmure exequi debes.

3. Gratitude debitum respicit ob acceptum beneficium. Nihil autem magis præstandum, quàm beneficii æstimatio; si non ex rei magnitudine, saltem ex animo, et affectu donantis. Tum jugis benefacti memoria necessaria est, quæ semper animo hæreat. Gratiam referre nequit, nisi qui meminit: et qui meminit, jam refert. Hoc non exigit opes, non operam, non felicitatem; in promptu omnibus est. Ut desint vires, nunquam deerit voluntas, quâ

rependere etiam Regibus potes. Cùm ab aliquo accipis beneficium, hilaris accipe, et gaudium profiteri, quod sit danti manifestum; ut muneris sui fructum capiat. Justa lætitiæ causa est, lætum amicum videre; justior, fecisse. Qui gratè beneficium accepit, qui libenter et benignè, primam ejus pensionem solvit. Nunquam voluit gratus esse, qui beneficium tam longè projecit, ut extrâ conspectum sit. Qui illud extollit, qui se negat gratiam referre posse, jam reddidit. Qui fastidiosè accipit et negligenter, parvi facere illud videtur. Qui vix indicat se sensitse, vix labia deducit, ingrator est, quàm si taceret. Vir bonus, dum accipit beneficium, de reddendo statim cogitat. Quid enim tam contra officium, quàm non reddere quod acceperis? Nec mensurâ pari, sed uberiori reddendum; sicut terra suscepta semina majori cumulo restituit. Cave tamen, ne in gratiæ relatione nimium festines. Quidam, cùm aliquid munusculum missum est illi; aliquid subindè intemptivè remittunt, et se nihil debere testantur. Rejiciendi hoc genus est, cùm munus munere subitò expungis.

CAPUT XXV.

DE VERITATE, EJUSQUE USU. SIMPLICITAS LAUDATUR. AC TUS FIDELITATIS.

1. In omni sermone, gestu, et scriptura, aliisque signis externis veritas sit. Non decet Christianum hominem labium mendax. Muliebre vitium et plebeium est, aliud pectore clauderè, aliud ore pro-

ferre. Vir generosus res simpliciter enuntiat prout sunt : non exaggerat, non amplificat, non decipit, non simulat, verborumque ambages et involucra devitat. Simplicitas veritas simplex amat. Vult nuda videri; quia innocens est. Qui verò mentitur aut fallit, rem duplici sermone obscurat, ut lateat. Odit lucem qui malè loquitur, sicut qui malè agit. Cave itaque, ne ut vestitum, sic sententiam habeas, aliam domesticam, aliam forensam : ne in fronte ostentatio sit, intus veritas occultetur. Ab hoc vitio abhorret ipsa natura. Pueros vide, nondum ratione utentes. Mendacium inter prima proba objiciunt; et quamvis levitate quãdam assumant, tamen insitã judicii rectitudine damnant. Qua in re Dei providentiam admirari oportet, quæ virtutes animo inserit, sine quibus vita et societas stare non possunt. Omnium autem perniciosissimum est mendacium vitæ. Nam si omnem sermonis falsitatem abominaris, tanquã sublimi animo indignam; cur ipse mendacium esse, et vivere non formidas? Magna res est, unum hominem agere.

2. Simplicitas, parum hominibus cognita virtus, tantæ est dignitatis, ut eã Deus magnoperè delectetur : nam *cum simplicibus sermocinatio ejus* (1). Simplex enim ille et integerrimus cum sit, simplices esse vult animas, quæ ad se conveniunt. Est autem simplex, qui in varia non abit : qui sine duplicitate et hypocrisi talem se exterius exhibet, qualis interior est : qui proprios defectus, cum fert occasio, candidè et sincerè fatetur : qui malitiã parvulus est, et omnem politicam agendi rationem detesta-

(1) Prov., III, 32.

tur : qui non exclusã prudentiæ circumspectione, fidem in omnibus esse arbitratur, malum de nemine suspicatur : qui stultus apud homines videri non refugit, ut sit sapiens apud Deum : qui ab omni multiplicitate alienus, simplici intentione Deo placendi, cuncta operatur. Quid turbaris ergã plurima, infelix astutia? Unum est necessarium; ut ad eum pervenias, qui unus et simplicissimus est. Nunquã pertinges ad metam, si duplici graderis viã.

3. Fidelitas, inter maxima et præcipua humani generis bona, colenda est : hæc enim sublatã tollitur usus commerciorum, dissolvitur amicitia, fœdera dissociantur, universa Respublica perturbatur. Rara tamen et ista est, ac ferè mundo incognita virtus. Passim accusant humanam perfidiam tot ad contractus adhibiti testes, tot stipulationum firmamenta, tot interpositæ industriæ : quæ nihilominus vix sufficiunt, ut firma maneant pacta et conventa. Adeò plerique sordidi sunt, ut sanctior sit illis quæstus quã fides. O turpem humano generi publicæ fraudis ac nequitie confessionem! Nemini credimus sine teste, sine sponsore : et tutius in tabulis, quã in animi sacrario, fidem custodiri arbitramur. Cæterum vir fidelis quocunque opus promissum constanter exequitur, commissa sibi secreta nemini pandit, datam fidem etiam hostibus servat, ipsamque regnis ac vitæ præfert. Tardè quidem promittit, quia celeri sponsioni celerem incumbere pœnitentiam novit : sed si semel spondidit, non fallit, non violat, nisi fortè rerum status mutetur, aut peccandi periculum incidat. Neminem obligat promissio, quæ non potest sine scelere adimpleri.

CAPUT XXVI.

DE AMICITIA. QUIBUS OFFICIIS SIT COLENDÆ. PRÆCEPTA
QUÆDAM, AD MUTUAM CONVERSATIONEM PERTINENTIA.

4. Nihil magis ad humanam vitam necessarium quam amicitia; nihil commodius, nihil jucundius. Ea est mutua duorum benevolentia, in virtute fundata, et bonorum communicationi conjuncta. Quantum hoc bonum est, ubi præparata sunt pectora, in quæ tutò secretum omne descendat; quorum conscientiam minùs quam tuam timeas: quorum sermo sollicitudinem leniat, sententia consilium expediat, hilaritas tristitiam dissipet, conspectus ipse delectet? Quid dulcius, quam hominem habere, cui confiteri non timeas si quid deliqueris; cujus vel solus occursus prosit tibi? Minuta quædam animalia cum mordent non sentiuntur: adeò tennis est illis et fallens in periculum vis; tumor indicat morsum: idem tibi eveniet in boni amici conversatione, non deprehendes, quemadmodum, et quando tibi prosit; profuisse deprehendes. Vera autem esse amicitia nequit, nisi reciprocus interveniat amor: sed amare principalis est, quam amari; atque ideò benevolentia pro fundamento statuitur, redamatio connotatur. Vera item amicitia est, et Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non sola corporalis præsentia, non mendax obsequium, non fallax adulatio, sed Dei timor, et divinarum studia

litterarum conciliant. Solida in malo amicitia esse non potest.

2. In eligendo amico magna cautio adhibenda, juxta illud quod vulgus ait; multos salis modios simul edendos esse, ut amicitia munus expletum sit. Sunt autem quatuor in eo probanda, cum quo inire amicitiam cupis. *Fides*, res difficillima, cujus sola ferè umbra in terris reperitur; ut te et tua ei tutò committas. *Intentio*; ut amicitia finem honestum habeat, et res divina non transeat in turpitudinem. *Discretio*; ut scias quid præstandum illi, quid ab eo petendum. *Patientia*; ut paratus sit animus, quæcunque adversa pro amico sustinere. Hæc cum in illo probaveris, explorare insuper debes, prioribus amicis quomodo usus sit: nam talem in te futurum sperabis, qualem cæteris se præbuit. Fides amicus vivus thesaurus est, magnâ servandus curâ; magno, si pereat, fletu lugendus. Beatus es, si talem habes, qui te diligat, non tuas opes, non mensam, non ingenium: qui errantem corrigat, cadentem sublevet, currentem adhortetur. Similem illi non invenies, quacunque cæli ambitus pateat. Multi sunt, qui dicuntur amici: eorum qui verè sint, paucissimi numerantur. Nemo alterum gratis amat. Qui se spectat, qui res externas sibi pro fine proposuit, verus amicus non est. Tandem te diliget quamdiu utilis ei fueris. Sublata mensa deficiet; atque ut cœpit, sic desinet. Vera amicitia ibi maximè deest, ubi creditur abundare.

3. Sicut Medicus, carissimum sibi ægrotantem curaturus, nec ferro, nec igni parcit; ita erga amicum correctione indigentem te gerere debes, liber-

rimè, audacter, constanter, nihil negligendo, aut dissimulando. Damnabile est obsequium, per quod vitia foventur. Sit autem admonitio secreta, adsit ei omnis suavitas, careat omni verborum acerbitate. An aliquis tibi in amicitiam recipiendus sit, diù delibera: cùm placuerit fieri, toto illum pectore admitte; tam liberè cum eo loquere, quàm tecum. Ita quidem vivere debes, ut nihil illi committas, nisi quod inimico committere possis: sed quia interveniunt quædam, quæ consuetudo fecit arcana, omnes curas cum amico, omnes cogitationes misce. Quidam, quæ solis amicis committenda sunt, obviis narrant, et in quaslibet aures quicquid urit exonerant: alii etiam carissimorum conscientiam reformidant, et intrà pectus omne secretum premunt, nec sibi quidem credituri, si fieri posset. Utrumque vitium est, et omnibus credere, et nulli, sed alterum honestius, alterum tutius. Quod si cupis sine periculo cum omnibus loqui, id facile assequeris; non occultando, quæ feceris, sed nihil faciendo, quod velis occultum esse.

4. Affinis amicitia est affabilitas, quæ humanam conversationem moderatur; in qua servanda modestia est, servandum silentium. Multa decet audire virum probum, pauca loqui. Vitiosum est, velle potius sciri, quàm scire; cognosci, quàm alios cognoscere; proprias merces inutiliter prodigere, quàm sibi alienas comparare. Assuescere oportet eorum cum quibus vivis verbis et moribus incompositis: et quia multi multa loquentur falsa, inepta puerilia, nihilque ad rem pertinentia, hæc prudenter dissimulabis. Animi abjecti, ac muliebri-

est, cum iis dumtaxat versari velle, qui cedant, applaudant, et adulentur. De te rebusque tuis parcius loquere: tuæ sententiæ ne pertinaciter inhæreas, et à verbis elatis abstine, quæ auctoritatem et magisterium sapiant. Cùm quidpiam contra decorum occurrit tibi, in te regressus teipsum interroga, an et tu tali vitio labores: tum ex omnibus quæ audis et vides, aliquid semper ad tuum profectum excerpe. Benè tecum agitur, si ex alieno peccato tuum emendas.

5. Cùm tibi aliquid occurrit insolitum, inopinitum, et ab usu, tuæ patriæ abhorrens, ne id continuo reprehendas: nam levis animi indicium est, aliena mirari, et ridere, et suo servire municipio. Res æstimandæ prout sunt, non ut videntur. Vulgus omnia æstimat ex novitate, difficultate, artificio, raritate, pompâ, rumore, et extrinseco apparatu: sapiens intrinsecum rei pretium, et honestatem respicit; eaque omnia spernit, quæ plebs insana admiratur. Quidquid acciderit, penes te est, ut fructum ex eo capias. Noli te coarctare, et limitare proventum tuum. Licet tibi personam obducere, et actores fabulæ imitari. Illi dum flent, non dolent; dum emunt, non possident; jubent sine imperio, objurgantur sine vindicta, objurgant sine ira: agunt, scilicet, alienam vitam. Utinam et tu sic in aliorum societate te geras, sine affectu, et proprietate! Magnum theatrum mundus est, in quo tot histriones, quot homines sunt. Cura autem, ut, quantum fieri potest, spectator sis, non actor fabulæ. Qui spectaculum sui in scena exhibent, laborant; qui spectant, rident et delectantur.